

перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. / Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі; [редкол. : О. І. Черевко (відпов. ред.) та ін.]. – Харків, 2011. – Вип. 2 (14). – с. 166-171.

6. Oxford Business English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/rating>
7. Войцеховская И. А. Потенциал предприятия как основа его конкурентоспособности / И. А. Войцеховская // Проблемы современной экономики. – 2006. – № 1/2 (17/18). – С. 152–154

Summary. The process of forming of the marketing rating is investigational enterprise in relation to the estimation of success of their activity. Basic definitions of essence are analysed competitiveness of enterprise, the basic constituents of the marketing rating of enterprises are offered in relation to the estimation of level of their competitiveness. The modern state of stowage of rating of enterprises is described in relation to the estimation of present and exposure of possible resources.

Key words: rating, competitiveness, enterprise, potential, estimation, marketing rating.

УДК 338.24:658

Сталінська О.В.,
д.е.н., професор
Донецького національного університету,
м. Вінниця

ПРІОРИТЕТИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗБАЛАНСОВАНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розглянуто пріоритети корпоративної соціальної відповідальності у забезпеченні збалансованого функціонування соціально-економічних систем, що підпорядковані меті сталого розвитку як стратегічному пріоритету, що забезпечує його ринкову вартість і суспільну цінність, де сучасне розуміння сталого, збалансованого і цілісного розвитку передбачає взаємну обумовленість його соціальних та економічних параметрів.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, сталий розвиток, підприємство, стратегічний пріоритет, управлінські рішення, соціальні параметри, економічні системи.

Постановка проблеми. Однією з головних передумов забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в умовах сучасного ринку є

поєднання державного регулювання та ефективних, соціально відповідальних корпоративних стратегій функціонування бізнесу, процес спільного пошуку чого розпочався сьогодні органами державної влади та господарюючими суб'єктами.

Концепція корпоративної соціальної відповідальності як інструмент стратегічної діяльності організацій, являє собою системну діяльність з підпорядкуванням економічних завдань соціальним, переорієнтацією в управлінні з короткострокових рішень на соціально відповідальні довгострокові рішення, з короткострокової економічної політики на програми сталого розвитку підприємств, регіонів і країни в цілому.

Проблема сьогодення полягає в тому, що екологічна та соціальна політика ряду вітчизняних підприємств, як відзначено в докторській дисертації автора «Стратегічне управління металургійними підприємствами на принципах сталого розвитку» (2013 р., Інститут економіки промисловості НАН України), не відповідає критеріям, досягнутим в економічно розвинених країнах: викиди шкідливих речовин на тонну готової продукції є значно вищими, а частка заробітної плати й витрат на соціальні заходи у структурі валових витрат промислових підприємств залишається низькою. Основним напрямом вирішення даних проблем у сучасній економіці є парадигма сталого розвитку, яка набула поширення у світі у другій половині ХХ ст. Її реалізація передбачає зміщення пріоритетів виробничої сфери з поточних потреб на потреби майбутнього, що на практиці зводиться, головним чином, до врахування екологічних та соціальних пріоритетів разом з економічними. Ці принципи поступово проникають й у практику управління промисловими підприємствами, переважно в розвинених країнах. Незважаючи на очевидну користь реалізації принципів сталого розвитку для суспільства, це не знаходить значного поширення на вітчизняних підприємствах, що виявляється в набагато меншій увазі й ресурсах реалізації екологічної та соціальної політики порівняно з виробниками економічно розвинених країн. У той же час аналіз доводить, що промислові підприємства мають потенціал для активізації соціальних і екологічних заходів, реалізація яких не погіршить економічних показників. Упровадженню парадигми сталого розвитку перешкоджає не стільки брак фінансових ресурсів, скільки відсутність суспільного усвідомлення її значущості. Важливою потребою є розробка інструментів обґрунтування управлінських рішень у сфері стратегічного управління підприємствами, встановлення відповідності наявного наукового інструментарію потребам підприємств.

Аналіз досліджень. Теоретичним і практичним аспектам стратегічного управління в економічно розвинених країнах присвячено ряд наукових досліджень та публікацій. Суттєвий внесок у становлення й розвиток науки стратегічного управління зробили Р. Акофф, І. Ансофф, К. Гофер, П. Друкер, К. Ендрюс, Дж. Куїнн, Г. Мінцберг, К. Омає,

М. Портер, К. Прахалад, Р. Румельт, А. Стрікленд, А. Томпсон, Г. Хамел, Б. Хенддерсон, Е. Чандлер, Д. Шендел. Знаковими для теорії стратегії підприємства були й залишаються прикладні напрацювання таких фірм-лідерів консалтингового бізнесу, як Бостонська консультативна група, Мак-Кінсі, Артур Д. Літл. Незважаючи на наукову обґрунтованість і глибоке опрацювання багатьох питань у працях названих авторів, їх реалізація в постсоціалістичних країнах потребує істотної адаптації. У зв'язку з цим в Україні, Росії та інших країнах СНД з'явилася значна кількість наукових досліджень, присвячених різним проблемам управління промисловими підприємствами пострадянського простору й адаптації їх до нових умов господарювання. Найбільш значний внесок у вирішення цієї проблеми належить О. Амоші, С. Аптекарю, В. Білошапці, Н. Брюховецькій, І. Булеєву, Б. Буркинському, О. Віханському, О. Власюку, А. Воронковій, В. Гейцю, В. Герасимчуку, С. Довбні, Л. Довганю, В. Мазуру, Б. Мільнеру, А. Наливайку, В. Немцову, А. Петрову, В. Попову, В. Савчуку, Є. Уткіну, Р. Фатхутдінову, М. Чумаченку, З. Шершньовій. Проблеми сталого розвитку економічних систем розглянуто в роботах І. Александрова, П. Брендона, Р. Гібсона, В. Ляшенка, Ю. Макогона, Л. Мельника, О. Новікової, О. Пушкаря, О. Раєвнєвої, О. Тридіда, Дж. Форрестера, А. Фрікера, Дж. Хаттінга, В. Хобти. Віддаючи належне науковому та практичному значенню праць названих авторів, необхідно підкреслити, що певне коло завдань концептуального, методологічного та методичного характеру залишилося недостатньо розвиненим. Особливої уваги потребує подальше дослідження методології стратегічного управління, розробка цілісної концепції стратегічного управління підприємствами на принципах сталого розвитку, що включає методи оцінки сталості розвитку, обґрунтування управлінських рішень у даній сфері, корпоративної складової соціальної відповідальності у забезпеченні збалансованого функціонування соціально-економічних систем. Така концепція має забезпечити прийняття управлінських рішень на основі досягнення компромісу між інтересами власників і реалізацією екологічних та соціальних пріоритетів.

Виклад основного матеріалу. Сучасне розуміння сталого, збалансованого і цілісного розвитку передбачає взаємну обумовленість його соціальних та економічних параметрів. Сталим розвиток буде за умови вироблення та реалізації відповідних стратегій кожної організації, які ґрунтуються на встановлених цінностях. За останні десятиліття суспільні цінності кардинально змінилися, щонайменше в Україні, тому поступ економічних суб'єктів надалі не може залишатися на існуючих базисах. Політика з корпоративної соціальної відповідальності тісно пов'язана зі стратегією сталого розвитку. Сталий розвиток суспільства це модель, яка системно інтегрує три основні компоненти розвитку суспільства: економічну, екологічну та соціальну. У свою чергу

концепція корпоративної сталості це свого роду «мікроекономічний» рівень концепції сталого розвитку. Вона розглядається як модель управління корпорацією, яка охоплює її економічну, соціальну та екологічну діяльність, оптимізує ризики та використовує можливості в цих трьох сферах свого розвитку [1]. Сталий розвиток окремих регіонів потребує визначення відповідних стратегій на всіх рівнях, в т.ч. на рівні окремих галузей, підприємств, які діють в цьому регіоні. Базовою ланкою, що вирішує завдання сталого розвитку, є підприємство (галузь), підпорядкована у своїй діяльності стратегії (програмі) сталого розвитку певному регіону. Реалізація принципів сталого розвитку на рівні окремого підприємства відбувається через систему корпоративної соціальної відповідальності. Корпоративна соціальна відповідальність діє на трьох основних рівнях:

- дотримання законних зобов'язань (податки, охорона здоров'я та безпека праці, права робітників, права споживачів, екологічні норми) та галузевих стандартів;

- мінімізація або усунення негативного впливу бізнесу на суспільство та управління ризиком (порушення прав людини або забруднення);

- збільшення позитивного впливу бізнесу та створення цінності через інновації, інвестиції та партнерство, спрямовані на соціальний та екологічний добробут (робочих місць, соціальний та економічний розвиток та вирішення конфліктів).

Отже, корпоративна соціальна відповідальність є одним із інструментів досягнення сталого розвитку для нашої країни. Світовий досвід засвідчує, що досягти сталого розвитку можливо за умови запровадження в державі ефективної стратегії корпоративної соціальної відповідальності [2]. Така стратегія повинна об'єднувати ініціативу організацій щодо дотримання етичних норм у сфері соціальної взаємодії та підвищувати відповідальність за вплив на навколишнє середовище, споживачів, партнерів, працівників.

Досить велика увага приділяється науковцями загальнотеоретичним питанням - поняттям, підходам і моделям корпоративної соціальної відповідальності, факторам, що впливають на впровадження корпоративної соціальної відповідальності.

Так, за визначенням Зеленої книги Європейського союзу, КСВ – це інтеграція соціальних та екологічних аспектів у щоденну комерційну діяльність підприємств та в їхню взаємодію з зацікавленими сторонами на добровільній основі [3].

Ф. Котлер визначає КСВ як зобов'язання бізнесу сприяти економічному розвитку, працюючи з найманими працівниками, їхніми родинами, місцевою громадою та суспільством загалом з метою покращення якості життя [4].

Корпоративна соціальна відповідальність підприємства для

формування корпоративної стратегії розглядається як спосіб ефективного управління соціальними та бізнес-процесами з метою забезпечення позитивного впливу компанії на суспільство.

В ієрархії рівнів соціальної відповідальності особливе інтегруюче значення має державний рівень. Соціальну відповідальність несе передусім держава в особі її законодавчих і виконавчих органів. О. А. Грішнова та О. Г. Брінцева до основних складових соціальної відповідальності держави відносять: гарант законності та дотримання прав людини; відповідальний законодавець; відповідальний представник народу; гарант прозорих економічних і політичних відносин; гарант безпеки, добробуту, соціального та людського розвитку населення; відповідальний соціальний партнер; відповідальний роботодавець; відповідальний виробник; відповідальний чиновник. При цьому можливості продуктивної зайнятості та соціального захисту розглядаються як складові серед інших характерних якостей соціальної держави [5]. Про значення соціальної компоненти у системі регулювання ринку праці також свідчить той факт, що серед показників оцінки стану національної безпеки більшості країн світу виділяються ті, що мають соціально-трудове спрямування, а серед них: рівень безробіття, рівень забезпечення ресурсами освіти, індекси людського розвитку та розвитку людського потенціалу за методологією ООН. Одним із головних завдань соціально відповідальної держави є розробка та реалізація внутрішньої та зовнішньої політики, спрямованої на розширення можливостей людського розвитку, гарантій соціального захисту та продуктивної зайнятості.

Підвищенню корпоративної соціальної відповідальності може також сприяти співпраця у рамках державно-приватного партнерства вітчизняних великих корпорацій, міжнародних аудиторсько-консалтингових фірм високого рівня, вітчизняних експертно-наукових організацій НАН і МОН України та органів місцевого самоврядування [6].

Корпоративну соціальну відповідальність доцільно розуміти як добровільну діяльність компаній приватного та державного секторів, спрямовану на дотримання високих стандартів операційної та виробничої діяльності, соціальних стандартів та якості роботи з персоналом, мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє середовище тощо, з метою вирівнювання існуючих економічних і соціальних диспропорцій, створення довірливих взаємовідносин між бізнесом, суспільством та державою. Під соціальною відповідальністю компанії переважно розуміють надання благодійної допомоги громаді, розвиток власного персоналу, чесне введення бізнесу та дотримання і захист прав людини. Відзначаються суттєві позитивні зміни у ставленні українських компаній до розуміння необхідності брати активну участь у вирішенні

соціальних та екологічних проблем, а не покладатися тільки на державу [7].

Таким чином, формування та реалізацію соціальної відповідальності на усіх рівнях (індивідуальному, груповому, суспільному, державному та глобальному) слід розглядати як складову системи регулювання ринку праці.

Перш за все, соціальна відповідальність на рівні підприємств та держави може виявлятися у створенні нових робочих місць у тих галузях економіки, де відбуваються процеси реструктуризації, модернізації. При цьому також важливе значення має і соціальна відповідальність на індивідуальному рівні. Наприклад, це може проявлятися у дотриманні працівниками вимог щодо навчання та мобільності тощо.

Згідно із визначенням Всесвітнього Банку соціально відповідальна поведінка компанії – це зобов'язання бізнесу, яке взяте на себе самостійно, підтримувати сталий економічний розвиток через роботу із працівниками, їхніми родинами місцевими співтовариствами та суспільством у цілому з метою поліпшення якості життя шляхом дій, корисних як для бізнесу, так і для розвитку суспільства в цілому. Соціальна відповідальність бізнесу реалізується за такими напрямками: відповідальність перед співробітниками, що проявляється у створенні гідних умов праці та її оплаті. Відповідальність перед державою реалізується через сплату податків, належних відрахувань та дотримання законодавства. Соціально відповідальний бізнес також активно підтримує місцевий соціально-економічний розвиток і взаємодіє з територіальними громадами у реалізації їх соціальних програм [8, с. 216–217].

Соціальна відповідальність передбачає також сприяння діяльності об'єднань працівників компаній та залучення їх як однієї із зацікавлених сторін до процесу обговорення й ухвалення важливих рішень стосовно розвитку компанії. Цьому аспекту соціальної відповідальності українські компанії приділяють незначну увагу. За результатами дослідження понад двох третин опитаних компаній України, не існує об'єднань працівників. Тільки на кожному десятому (10,7 %) підприємстві існує профспілка, майже на кожному п'ятому (17,3 %) – трудова рада. В регіональному розрізі найбільше профспілок мають підприємства Дніпропетровської та Донецької областей, що пов'язано із економічною характеристикою регіонів. Трудові ради як форми об'єднання працівників існують на кожному п'ятому підприємстві, розташованому в Харківській, Донецькій, Київській та Дніпропетровській областях. Найбільша частка компаній, які мають профспілки та трудові ради, сконцентрована в галузі транспорту та зв'язку. Третина підприємств цієї галузі мають профспілки, а кожне п'яте підприємство – трудові ради. Достатньо високий рівень об'єднань працівників і у галузі виробництва

промислових товарів та компаній фінансового сектору економіки. Результати проведеного дослідження щодо особливостей врахування інтересів зацікавлених сторін у процесі розробки та впровадження соціальної відповідальності вказують на те, що інтереси профспілок та інших об'єднань працівників враховуються лише на приблизно 27,9% підприємствами. Разом з тим переважна більшість з проаналізованих підприємств (приблизно 57%) враховує інтереси органів державної влади [7].

Великого значення набуває фактор відповідальності підприємницького середовища перед суспільством. Бізнес має бути зацікавленим у дотриманні принципів соціальної відповідальності. Саме тому на державному рівні слід упроваджувати заходи стимулювання вітчизняного бізнесу щодо розробки та реалізації ефективної політики соціальної відповідальності бізнесу. Процеси визначення переліку заходів щодо стимулювання соціальної відповідальності бізнесу щойно набули актуальності для економіки України, а тому ці питання мають дискусійний характер. Серед можливих напрямків стимулювання соціальної відповідальності бізнесу сьогодні виокремлюються такі: пільгове оподаткування для компаній, які впроваджують соціальну відповідальність; зменшення адміністративного тиску місцевих органів влади; позитивні приклади впровадження програм/заходів щодо соціальної відповідальності; пропозиції місцевої влади бізнесу щодо програм соціального розвитку регіону; підвищення рівня довіри і лояльності споживачів та громади; інтенсивне висвітлення практики соціальної відповідальності в ЗМІ; публічне визнання з боку влади та громади. Представлений набір заходів виділено за результатами досліджень Центру КСВ «Корпоративна соціальна відповідальність 2005-2010: стан та перспективи розвитку». Значущим є те, що розвиток персоналу та поліпшення умов його праці розглядаються як важливі напрямки щодо впровадження соціальної відповідальності бізнесу. Відсутність стимулів з боку держави є перешкодою для незначної частки підприємств, переважно для великих, підприємств будівництва та компаній, розташованих у Дніпропетровську та області, Харкові та Харківській області [7].

Соціальна відповідальність держави, перш за все, проявляється у реалізації її принципів як сукупності правил та норм управління соціальною відповідальністю, що є загальними вимогами до державної політики. Обмеженням є те, що нормативно-правова база у цій сфері є недостатньо розвиненою та впровадженою. За таких умов забезпечення соціальної відповідальності держави, роботодавців та працівників стає складним та важливим завданням, що має вирішуватися у системі регулювання ринку праці в умовах євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Тарасенко І.О. Стратегічне управління соціальною відповідальністю в забезпеченні сталого розвитку підприємства / І.О. Тарасенко // ВІСНИК КНУТД - 2009 р. – №2. – с. 167–173
2. Харламова А. О. Корпоративна соціальна відповідальність необхідний чинник формування корпоративної стратегії / А.О. Харламова // Ефективна економіка. – 2012. - №2.
3. Зелена книга Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rsppenergy.ru/main/static.asp?art_id=1552
4. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність / Ф. Котлер, Н. Лі // Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства Пер. з англ. С. Яринич. – К.: Стандарт, 2005. – С.4.
5. Грішнова О. А. Соціальна відповідальність держави в контексті стійкого розвитку економіки / О. А. Грішнова, О. Г. Брінцева // Політика корпоративної соціальної відповідальності в контексті сталого соціально-економічного розвитку: матеріали I Міжнар.наук.-практ.конф. (секція 2. «Стратегія інституційного розвитку соціально орієнтованої економіки України»), м. Донецьк, 5 – 6 грудня 2013 р. / Донецький державний університет управління. Донецьк : ДонДУУ, 2013. – С. 63–64.
6. Амоша А. И. Развитие малого бизнеса – ведущая форма социальной ответственности крупных отечественных корпораций в модернизации городов своего присутствия / А. И. Амоша, Е. В. Котов, В. И. Ляшенко // Політика корпоративної соціальної відповідальності в контексті сталого соціально-економічного розвитку: матеріали I Міжнар.наук.-практ.конф. (секція 2. «Стратегія інституційного розвитку соціально орієнтованої економіки України»), м. Донецьк, 5 – 6 грудня 2013 р. / Донецький державний університет управління. Донецьк : ДонДУУ, 2013. – С. 19–22.
7. Зінченко А. Г. Корпоративна соціальна відповідальність 2005–2010: стан та перспективи розвитку / А. Г. Зінченко, М. А. Саприкіна. – К. : Вид-во «Фарбований лист», 2010. – 56 с.
8. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: моногр. / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 534 с.

***Summary.** We consider corporate social responsibility priorities in ensuring the balanced functioning of the socio-economic systems, subordinate to the goal of sustainable development as a strategic priority, which ensures its market value and social value, where the current understanding of sustainable, balanced and holistic development provides for the mutual conditionality of its social and economic parameters.*

***Key words:** corporate social responsibility, sustainable development, enterprises, strategic priorities, management decisions, social parameters, economic system.*